

ความเชื่อเรื่องการวางผัง วัดพระมหาธาตุวรมหาวิหาร

ผศ.ฉัตรชัย ศุกระกาญจน์

“วัดพระมหาธาตุวรมหาวิหาร” เป็นวัดพระอารามหลวงชั้นเอก
ระดับ “วรมหาวิหาร” ซึ่งมีอยู่เพียงแห่งเดียวในประเทศไทย มีเนื้อที่ ๓๔.๔๓ ไร่
(๕๕,๐๘๘.๑๕ ตารางเมตร) แบ่งพื้นที่ภายในวัดออกเป็นสองเขต
คือเขตพุทธาวาส และเขตสังฆาวาส มีอายุการสร้างมากกว่า ๘๐๐ ปี
แต่เริ่มมีพระสงฆ์จำพรรษาเมื่อประมาณ ๑๐๐ ปีเศษมานี้ ได้รับการ
ยกฐานะเป็นวัดธรรมยุติกนิกาย ขึ้นพระอารามหลวงเมื่อ พ.ศ. ๒๔๕๘
(คือเมื่อ ๑๐๑ ปีที่ผ่านมา)

ในการวางผังวัดพระมหาธาตุวรมหาวิหาร เท่าที่นักวิชาการได้
ศึกษาถึงความเชื่อในการวางผัง ได้พบว่าน่าผูกพันอยู่กับ “คติเรื่อง
จักรวาล” อันเป็นความเชื่อของพราหมณ์หรือฮินดู ซึ่งเคยมีบทบาท
อยู่ในพื้นที่คาบสมุทรไทยมาตั้งแต่ราวพุทธศตวรรษที่ ๖ โดยเฉพาะ
ในช่วงพุทธศตวรรษที่ ๑๐-๑๒ ซึ่งชุมชนพราหมณ์ได้ขยายตัวมากขึ้นใน
พื้นที่ “อาณาจักรตามพรลิงค์” (นครศรีธรรมราช) ทั้งในตัวเมือง
และรอบนอก ดังเห็นได้จากร่องรอยศาสนสถานหรือเทวาลัยยังปรากฏอยู่
ตราบปัจจุบัน เช่นฐานพระสยาม หอพระอิศวร หอพระนารายณ์ และโบสถ์
พราหมณ์ เป็นต้น

ความเชื่อดังกล่าวก่อให้เกิดการวางผังวัดบนหาดทรายแก้วอย่างน้อยสองประการคือ

๑. สถาปัตยกรรมการวางผังของวัด น่าจะมาจากคติความเชื่อในจักรวาลทางศาสนาพราหมณ์ ซึ่งเชื่อว่าเขาพระสุเมรุเป็นหลักของจักรวาล มีสวรรค์มีนชั้นต่างๆ มีทวีปใหญ่ ๔ ทวีป มีบริเวณที่อยู่ท่ามกลางทรายในเขตจักรวาลนี้ เปรียบดังทะเลสี่พันตรล้อมรอบเป็นรูปร่างแหวน ซึ่งตามคติโบราณมักใช้ทรายแทนทะเลสี่พันตร ต่อมาจึงพัฒนารูปแบบในการแสวงหาทรายมาเพิ่มในลักษณะสร้างประเพณีก่อเจดีย์ทรายในวัดจึงเท่ากับเป็นการพยายามเสริมทะเลสี่พันตรให้คงอยู่ตลอดไป เนื่องจากทางวัดได้พัฒนาเปลี่ยนแปลงทะเลสี่พันตรที่เป็นทรายโดยการปูพื้นอิฐไปด้านหนึ่ง ทำให้ทะเลที่เป็นคลื่นกลายเป็นทะเลที่ราบสนิท

๒. วิหารหลวง น่าจะมาจากความเชื่อเรื่องทวีป เพราะอาจจะเปรียบได้กับชมพูทวีป จึงสร้างให้มีขนาดใหญ่ที่สุดในคาบสมุทรไทย โดยเชื่อว่าชมพูทวีปเป็นทวีปที่พระพุทธเจ้าเสด็จมาประสูติและตรัสรู้เมื่อเป็นเช่นนี้ลานทรายโดยรอบพระบรมธาตุเจดีย์อาจจินตนาการให้เป็นน้ำทะเล ซึ่งมีความหมายแทนทะเลสี่พันตร ส่วนทวีปอื่นอาจแทนด้วยวิหารที่ล้อมรอบเป็นเกาะแก่งอยู่กลางทะเล สอดคล้องกับคำว่า “ทวีป” ซึ่งในภาษาบาลีเรียกว่า “ทีโป” หรือ “ทีปัง” แปลว่า “เกาะ” อันมีน้ำล้อมรอบ

หากแนวคิดนี้มีความจริงและเป็นไปได้ วัดพระมหาธาตุวรมหาวิหารก็เป็นประจักษ์พยานของการรวมความเชื่อและศรัทธาของพุทธศาสนิกชนดั้งเดิมในคาบสมุทรไทย ที่ผสมผสานกับความเชื่อในไตรภูมิพระร่วง

เร่งรัดแผนอนุรักษ์และคุ้มครองวัดพระมหาธาตุวรมหาวิหารสู่ภาคปฏิบัติ

มีรายงานข่าวจากคณะกรรมการฝ่ายวิชาการ ในคณะกรรมการนำเสนอวัดพระมหาธาตุวรมหาวิหารของจังหวัดนครศรีธรรมราช แจ้งว่าขณะนี้ “แผนการจัดการอนุรักษ์และคุ้มครองแหล่งมรดกทางวัฒนธรรมวัดพระมหาธาตุวรมหาวิหาร” ได้แก้ไขปรับปรุงเพิ่มเติมเป็นที่เรียบร้อยแล้ว และอยู่ระหว่างแปลเป็นภาษาอังกฤษ

แผนจัดการการอนุรักษ์และคุ้มครองดังกล่าวมีวัตถุประสงค์สองประการ ประการแรกเพื่อให้สามารถบริหารจัดการ และอนุรักษ์แหล่ง

มรดกทางวัฒนธรรม วัดพระมหาธาตุวรมหาวิหาร จังหวัดนครศรีธรรมราช ได้อย่างเหมาะสม สอดคล้องกับหลักบูรณาการและการพัฒนาที่ยั่งยืน ประการที่สองเพื่อดำรงรักษาคุณค่าอันโดดเด่นอันเป็นสากลของแหล่ง มรดกวัดพระมหาธาตุวรมหาวิหารไว้ให้ยั่งยืน

เมื่อนำข้อมูลปฐมภูมิที่ได้จากกระบวนการ AIC จากการจัด ประชาคมในชุมชน ๑๙ แห่ง เมื่อเดือนเมษายน-กรกฎาคม ๒๕๕๙ มาประกอบกับข้อมูลทุติยภูมิที่วิเคราะห์หาความเชื่อมโยงในแต่ละประเด็น เพื่อให้เห็นภาพของงานสำคัญที่จะต้องดำเนินการ พบว่ามีงานสำคัญที่ ต้องดำเนินการรวม ๗ งาน ได้แก่

๑. งานคงความดั้งเดิมของโบราณสถาน และประเพณี
๒. งานสร้างความตระหนักรู้ในความสำคัญของการเป็น มรดกโลก
๓. งานจัดการเสริมสร้างความเป็นระเบียบเรียบร้อยภายในวัด
๔. งานจัดการด้านการจราจร ที่จอดรถ และระบบขนส่ง สาธารณะ
๕. งานจัดการด้านการท่องเที่ยว
๖. งานจัดการด้านภูมิทัศน์ และสภาพแวดล้อม
๗. งานเสริมสร้างการมีส่วนร่วมจากภาคประชาชน

เมื่อนำแนวคิดด้านการพัฒนาที่ยั่งยืน (Sustainable Development) เข้ามาประยุกต์ จะพบว่า การพัฒนาที่ยั่งยืนจำเป็นต้องรักษาความสมดุลของประเด็นทางด้านสิ่งแวดล้อมและกายภาพ สังคม เศรษฐกิจและการท่องเที่ยว การเมืองการปกครอง วัฒนธรรม และประเพณีไว้ให้ได้ ดังนั้นจึงได้กำหนดกรอบของแผนงานเป็น ๕ ด้าน ตามแนวคิดของการพัฒนาที่ยั่งยืน และนำประเด็นที่ต้องดำเนินการข้างต้นบรรจุเข้าไว้ในแต่ละแผนงาน ภายใต้กรอบการดำเนินงานที่แตกต่างกันไปตามพื้นที่หลักและพื้นที่รอง (พื้นที่กันชน)

จัดทำแผนสร้างความตระหนักในคุณค่าของวัดพระมหาธาตุฯ

แผนอนุรักษ์และคุ้มครองแหล่งมรดกวัฒนธรรมวัดพระมหาธาตุวรมหาวิหารมีหลายแผนงาน หนึ่งในจำนวนนี้คือ “แผนงานด้านสังคม”

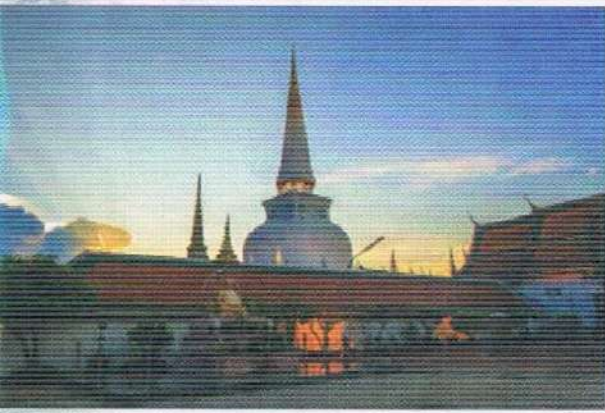
แผนงานด้านสังคมเน้นเรื่องของ “การสร้าง ความตระหนักในคุณค่าและความสำคัญของแหล่งมรดก และการสืบสานวัฒนธรรม ประเพณีปฏิบัติ” ต้องเร่งรัดจัดเป็นกิจกรรมที่ทำโดยด่วน ไม่แบ่งแยกเป็นพื้นที่หลักและพื้นที่กันชน

การสร้างตระหนักในคุณค่าและความสำคัญของวัดพระมหาธาตุวรมหาวิหาร ได้เสนอแนะกิจกรรมที่ควรดำเนินการอย่างรวดเร็ว ๕ ประการ แต่ละประการได้กำหนดให้หน่วยงานภายใน จังหวัดนครศรีธรรมราชจัดทำไว้ดังนี้

๑. การประชาสัมพันธ์เรื่องการขึ้นทะเบียนเป็นมรดกโลกอย่างต่อเนื่องผ่านช่องทางต่าง ๆ เช่น ป้าย โทรทัศน์ เว็บไซต์ วิทยุชุมชน รวมถึงประชาสัมพันธ์ลงไปในระดับท้องถิ่น (มอบวัดพระมหาธาตุฯ สภาวัฒนธรรมจังหวัด และสำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดดำเนินการ)

๒. จัดอบรม สัมมนาวิชาการ เกี่ยวกับการขึ้นทะเบียนเป็นมรดกโลก (มอบสถาบันการศึกษาในพื้นที่เช่น มวล.มรภ. และสภาวัฒนธรรมจังหวัดดำเนินการ)

๓. จัดทำหลักสูตรที่เกี่ยวข้องกับประวัติศาสตร์ท้องถิ่น และความสำคัญของวัดพระมหาธาตุฯ ในสถานศึกษา (มอคณะกรรมการการศึกษาจังหวัด สภาวัฒนธรรมจังหวัด สถาบันการศึกษา สำนักศิลปากรที่ ๑๔ นครศรีธรรมราชดำเนินการ)

๔. ผลิตผลงานวิจัยเกี่ยวกับวัดพระมหาธาตุฯ เพื่อให้ได้องค์ความรู้ใหม่ (มอบคณะกรรมการการศึกษาจังหวัด สถาบันการศึกษา สำนักศิลปากรที่ ๑๔ นครศรีธรรมราชดำเนินการ)

๕. เผยแพร่เอกสาร ผลงานวิจัย เอกสารการประชุมต่างๆ ว่าด้วยวัดพระมหาธาตุฯ (ประชาสัมพันธ์จังหวัด และคณะกรรมการฝ่ายวิชาการดำเนินการ)

จัดทำแผนสนับสนุนเศรษฐกิจเมืองนครโดยใช้วัดพระมหาธาตุฯ

พระบรมธาตุเจดีย์ และวัดพระมหาธาตุวรมหาวิหาร สร้างขึ้นมาไม่น้อยกว่า ๘๐๐ ปี เดิมเป็น ปุชนิยสถานนอกเมือง (คือนอกเมืองพระเวียง) ปัจจุบันเป็นปูชนียสถานในเมืองนครศรีธรรมราช มีสถานะ “พระอารามหลวง ชั้นเอก” ชนิดวรมหาวิหาร เป็นแหล่งที่นักท่องเที่ยวจำนวนมากเข้ามานมัสการเป็นลำดับแรกเมื่อเข้ามายังจังหวัดนี้ จังหวัดนครศรีธรรมราชจึงได้กำหนดแผนงานหลักไว้ เรียกว่า “แผนสนับสนุนเศรษฐกิจเมืองนครศรีธรรมราช”

แผนงานด้านนี้เน้นในด้านของการพัฒนาเศรษฐกิจท้องถิ่น ผ่านกิจกรรมการท่องเที่ยวทางธรรม โดยเน้นสนับสนุนการกระจายรายได้ในท้องถิ่น ในการได้กำหนดแผนสนับสนุนไว้สองแผนคือ

๑. แผนจัดการภายในวัด

๑) จัดการติดตั้งป้ายแนะนำต่างๆ เช่น ป้ายชื่อสถานที่ ป้ายแนะนำเส้นทางเพิ่มขึ้น โดยให้กลมกลืนกับกายภาพของวัด

๒) จัดเจ้าหน้าที่ของวัดซึ่งแต่งกายและมีพฤติกรรมที่ความเรียบร้อย คอยแนะนำผู้เยี่ยมชมเป็นประจำอยู่ตามจุดสำคัญ

๓) จัดอบรมเพื่อสร้างมัคคุเทศก์ที่มาจากชุมชน, เยาวชน (ที่เรียกอีกชื่อว่า “มัคคุเทศก์น้อย”) และประชาชนในพื้นที่ เพื่อส่งเสริมให้เกิดจิตสำนึกในการอนุรักษ์

๒. แผนพัฒนาการท่องเที่ยว และการเสริมสร้างความพึงพอใจแก่นักท่องเที่ยวในภาพรวม

๑) จัดสร้างศูนย์ข้อมูลข่าวสารสำหรับนักท่องเที่ยว (Tourism Information Center)

๒) จัดทำแบบสอบถามความพึงพอใจของนักท่องเที่ยวที่มีต่อวัด

๓) จัดการศึกษาขีดความสามารถในการรองรับได้ (Carrying Capacity) ของวัด เพื่อไม่ให้เกิดความเสื่อมโทรมเร็วกว่าที่ควรจะเป็น

๔) จัดยานพาหนะเพื่อนำเที่ยววัด เช่น รถราง หรือ Shuttle bus

๕) จัดทำแผนที่เส้นทางวัฒนธรรมที่น่าสนใจ และเป็นแหล่งเรียนรู้แก่คนรุ่นใหม่

แผนทั้งสองนี้จะมอบหมายให้วัดพระมหาธาตุฯ, สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัด, สภาวัฒนธรรมจังหวัดท่องเที่ยวและกีฬาจังหวัด และสถาบันการศึกษาในพื้นที่เป็นเจ้าของเรื่อง